

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

14. aprill 2005^{*}

Liidetud kohtuasjades C-128/03 ja C-129/03,

mille esemeks on EÜ artikli 234 alusel Consiglio di Stato (Itaalia) 14. jaanuari 2003. aasta otsustega esitatud eelotsusetaotlused, mis saabusid Euroopa Kohtusse 24. märtsil 2003, menetluses

AEM SpA (C-128/03),

AEM Torino SpA (C-129/03)

versus

Autorità per l'energia elettrica e per il gas jt

ning

ENEL Produzione SpA

^{*} Kohtumenetluse keel: itaalia.

osavõtul,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Rosas, kohtunikud A. Borg Barthet, S. von Bahr
(ettekandja), J. Malenovský ja U. Lõhmus,

kohtujurist: C. Stix-Hackl,
kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades kirjalikus menetluses ja 8. septembri 2004. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

- AEM SpA ja AEM Torino SpA, esindajad: *advocaat* O. Brouwer ja *avvocato* T. Salonicò,
- Itaalia valitsus, esindaja: I. M. Braguglia, keda abistas *avvocato dello Stato* M. Fiorilli,
- Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: V. Di Bucci ja H. Støvlbæk,

olles 28. oktoobri 2004. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlused käsitlevad EÜ artikli 87 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. detsembri 1996. aasta direktiivi 96/92/EÜ elektri siseturu ühiseeskirjade kohta (EÜT L 1997, L 27, lk 20; ELT eriväljaanne 12/02, lk 3), eelkõige selle artiklite 7 ja 8 tõlgendamist.
- 2 Need taotlused esitati kaebuste lahendamise raames, mille esitasid äriühingud AEM SpA (edaspidi „AEM”) ja AEM Torino SpA (edaspidi „AEM Torino”), et vaidlustada Autorità per l’energia elettrica e per il gas (elektrienergia- ja gaasiamet, edaspidi „AEEG”) kaks otsust ning ministri dekreet, millega kehtestati teatavatele hüdro-elektrijaamadele ja geotermilistele elektrijaamadele lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest.

Õiguslik raamistik

Ühenduse õigusnormid

- 3 Direktiivi 96/92 artikli 1 kohaselt kehtestatakse selles direktiivis „elektri tootmise, ülekandmise ja jaotamise ühiseeskirjad. Selles sätestatakse elektrisektori korralduse ja toimimise, turulepääsu, pakkumiskutsete suhtes kohaldatavate kriteeriumide ja korra, lubade väljastamise ja võrkude toimimise eeskirjad.”

4 Direktiivi 96/92 artikli 7 lõiked 1 ja 5 sätestavad:

„1. Liikmesriigid määravad või kohustavad ülekandevõrke omavaid ettevõtjaid määrama liikmesriikide poolt kindlaksmääratavaks ajavahemikuks tõhusust ja majanduslikku tasakaalu silmas pidades võrguoperaatori, kes varustuskindluse tagamiseks vastutaks ülekandevõrgu kasutamise, selle hoolduse tagamise ja vajaduse korral selle ülekandevõrgu ning teiste võrkude ühenduste arendamise eest kõnealuses piirkonnas.

[...]

5. Võrguoperaator ei diskrimineeri võrgukasutajaid või kasutajarühmi üksteise suhtes ega oma tütarettevõtjate või osanike/aktsionäride kasuks.”

5 Sama direktiivi artikli 8 lõiked 1–3 sätestavad:

„1. Ülekandevõrgu operaator vastutab tootmisseadmete dispetšjuhtimise eest oma piirkonnas ning võrkudevaheliste ühenduste kasutuse kindlaksmääramise eest.

2. Ilma et see piiraks elektritarneid lepinguliste, sealhulgas pakkumistingimustest tulenevate kohustuste alusel, määratakse tootmisseadmete dispetšjuhtimine ja võrkudevaheliste ühenduste kasutus kindlaks objektiivsete avaldatud kriteeriumide

alusel, mille liikmesriik võib heaks kiita ja mida tuleb kohaldada mittediskrimineerival viisil, mis tagab elektri siseturu nõuetekohase toimimise. Neis kriteeriumides võetakse arvesse kasutusel olevatest tootmisseadmetest lähtuvate või võrkudevaheliste ühenduste kaudu toimuvate elektriadastuste majanduslikku tähtsusejärjestust ning võrgu tehnilisi piiranguid.

3. Liikmesriik võib nõuda, et võrguoperaator annaks tootmisseadmete dispetšjuhtimisel eesõiguse nendele tootmisseadmetele, mis kasutavad taastuvaid energiaallikaid või jäätmeid või toodavad nii soojust kui elektrit.”

6 Nimetatud direktiivi artikli 24 lõige 1 sätestab:

„1. Need liikmesriigid, kus enne käesoleva direktiivi jõustumist võetud kohustusi või antud tegevusgarantiisid ei tohi käesoleva direktiivi sätete tõttu täita, võivad taotleda üleminekukorda, mille komisjon võib neile anda, võttes muu hulgas arvesse asjaomase võrgu suurust, selle ühendamise määra ning elektritööstuse struktuuri. Komisjon teatab enne otsuse tegemist nendest taotlustest liikmesriikidele, võttes arvesse konfidentsiaalsuskohustust. Otsus avaldatakse Euroopa Ühenduste Teatajas.”

7 Direktiivi 96/92 artikli 24 lõige 2 täpsustab, et üleminekukorra taotlused tuleb komisjonile esitada hiljemalt üks aasta pärast direktiivi jõustumist.

Siseriiklikud õigusnormid

- 8 16. märtsi 1999. aasta seadusandlik dekreet nr 79 elektri siseturu ühiseeskirju käsitleva direktiivi 96/92/EÜ täitmise kohta (Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana, nr 75, 31.3.1999, lk 8, edaspidi „seadusandlik dekreet nr 79/99”) sätestab artikli 3 lõikes 10, et riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest tuleb maksta võrguoperaatorile tasu. Tasu määratakse kindlaks tootmiskohtade ja lõpptarbijate geograafilisest paiknemisest olenemata ning lähtudes igal juhul mittediskrimineerivatest kriteeriumidest. Tasu määrab kindlaks AEEG, kes samuti korrigeerib selle suurust.
- 9 Seadusandliku dekreeidi nr 79/99 artikli 3 lõige 11 sätestab, et elektrivõrguga seotud üldkulude hulka kuuluvad erinevad kulud: teadustegevuse kulud, tootmise lõpetanud tuumaelektrijaamade demonteerimise kulud, tuumkütusetsükli peatamise kulud ning seonduvate ja järgnevate tegevuste kulud. Üldkulusid täpsustatakse Ministro dell'industria, del commercio e dell'artigianato (tööstus-, kaubandus- ja käsitööstusministri) dekreeidi või dekreetidega Ministro del tesoro, del bilancio e della programmazione economica (riigikassa-, eelarve- ja majandusliku planeerimise ministri) heakskiidul ning AEEG ettepanekul.
- 10 Ministro del tesoro, del bilancio e della programmazione economica heakskiidul ja AEEG ettepanekul vastuvõetud Ministro dell'industria, del commercio e dell'artigianato 26. jaanuari 2000. aasta dekreeidi, mis käsitleb elektrisüsteemi üldkulude kindlaksmääramist (Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana, nr 27, 3.2.2000, lk 12, edaspidi „26. jaanuari 2000. aasta dekreet”), artikli 2 lõige 1 täpsustab, et elektrisüsteemiga seotud üldkulud on järgmised:

„a) direktiivi [96/92] rakendamise järel elektritootmisega seotud mittetagastatavate kulude hüvitamine tootmis- ja jaotusettevõtjatele käesolevas dekreedis määratletud kriteeriumide kohaselt;

b) direktiivi [96/92] ülevõtmisest tuleneva hüdroelektrijaamades ja geotermilistes elektrijaamades, mis olid 19. veebruaril 1997 tootmis- ja jaotusettevõtjate omandis või käsutuses, toodetud elektrienergia kulueelise kompenseerimine;

c) tootmise lõpetanud tuumaelektrijaamade demonteerimise ja tuumküitusesükli peatamise ning sellega seotud toimingute kulud;

d) teadus- ja arendustegevuse kulud seoses üldistes huvides toimuva elektrivõrgu tehnoloogiauuendusega;

e) [AEEG] otsuse nr 70/97 artikli 2 lõike 2 punktis 4 ja Ministro dell'industria, del commercio e dell'artigianato 19. detsembri 1995. aasta dekreedis ettenähtud elektrienergia soodustariifide kohaldamine.”

- 11 26. jaanuari 2000. aasta dekreediga artikli 2 lõike 1 punktis b ettenähtud kulueelise kompenseerimise kohta on sama dekreediga artikli 3 lõikes 3, mis paikneb jaotises „Direktiivi [96/92] rakendamise kulud”, sätestatud järgmist:

„elektrivõrgu üldkulude osaliseks kompenseerimiseks tasandatakse seitsme aasta jooksul alates 1. jaanuarist 2000 ja vastavalt artiklis 5 täpsustatud tingimustele vaid summa, mis vastab sellise elektrienergia kulueelisele, mis on toodetud hüdroelektrijaamades ja geotermilistes elektrijaamades, millele ei laiene Comitato interministeriale dei prezzi (ministeeriumidevahelise hinnakomisjoni) 12. juuli 1989. aasta otsusega nr 15, 14. novembri 1990. aasta otsusega nr 34 ja 29. aprilli 1996. aasta

otsusega nr 6 (muudetud redaktsioonis) ettenähtud [taastuvaid energiaallikaid kasutavate uute tootmiseseadmete jaoks antavate] toetuste süsteem. Käesoleva lõike sätteid ei kohaldata elektrijaamade suhtes, mille nimivõimsus ei ületa 3 MW, ega veejõupumbajaamade suhtes.”

- 12 26. jaanuari 2000. aasta dekreeedi artikli 5 lõike 9 kohaselt:

„Kulueelisele vastav summa, mis tasandatakse artikli 3 lõikes 3 täpsustatud ajavahemikul, võrdub 2000. aastal elektrienergia heakskiidetud muutuva ühikuhinnaga, mida toodetakse [AEEG] otsuse nr 70/97 artikli 6 lõike 5 mõttes fossiilkütust kasutavates elektrijaamades ning järgnevatel aastatel iga elektrijaama ja iga kahekuulise perioodi kohta vahega siseriiklikul turul erinevatel kahekuulistel perioodidel müüdud elektri hulgihinna kaalutud keskmise väärtuse, kasutades koefitsiendina kõnealuse elektrijaama poolt erineval ajal kahekuulise perioodi vältel toodetud elektrikogust, ning selle elektrijaama keskmise kindlaksmääratud ühikuhinna vahel, nagu seda on täpsustanud [AEEG] iga aasta kohta alates eelmise aasta 31. detsembrist. See vahe on 2001. ja 2002. aastal 75%, 2003. ja 2004. aastal 50% ning 2005. ja 2006. aastal 25%. Pärast seda võrdub vahe nulliga.”

- 13 AEEG 20. detsembri 2000. aasta otsuse nr 231/00 artikli 2 lõiked 1 ja 2 ning AEEG 20. detsembri 2000. aasta otsuse nr 232/00 artikli 2 lõiked 1, 2 ja 8, mis käsitlevad juurdepääsu eest ülekandevõrgule ja võrgu kasutamise eest hüdroelektrijaamadelt ja geotermilistelt elektrijaamadelt aastatel 2000–2006 võetavat lisatasu (Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana, Supplemento ordinario, nr 4, 5.1.2001, lk 13, edaspidi „otsus nr 231/00” ja „otsus nr 232/00”), kehtestavad elektrienergia puhul, mida mainitakse 26. jaanuari 2000. aasta dekreeedi artikli 3 lõikes 3 ning mida

toodavad ja annavad võrku elektrijaamad, mis 19. veebruaril 1997 olid tootmis- ja jaotusettevõtjate omandis või käsutuses, lisatasu võrgu kasutamise eest, mis hõlmab dünaamilisi teenuseid, et tasandada kulueelis 26. jaanuari 2000. aasta dekreedil artikli 2 lõike 1 punkti b mõttes.

- 14 Otsuste nr 231/00 ja nr 232/00 artiklites 2 ettenähtud lisatasust saadava tulu (edaspidi „lisatasu”) suunab võrguoperaator vastavalt nimetatud otsuste artikli 3 lõikele 1 Cassa congruaglio per il settore elettrico'sse (elektrisektori tasandusfond, edaspidi „tasandusfond”). Mõlema mainitud otsuse artikli 3 lõige 2 sätestab, et need maksed kantakse Conto per la gestione della compensazione della maggiore valorizzazione dell'energia elettrica nella transizione'le (konto kulueelise eest tehtavate tasandavate maksete haldamiseks üleminekuperioodil). Samade otsuste artikli 3 lõike 3 kohaselt tuleb selle konto võimalik jääk kanda Conto per nuovi impianti da fonti rinnovabili e assimilate'le (konto taastuvaid ja analoogilisi energiaallikaid kasutavate uute elektrijaamade jaoks).

Põhikohtuasjad

- 15 Eelotsusetaotlustest nähtub, et AEM ja AEM Torino on esitanud Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia'le kaebused otsuste nr 231/00 ja nr 232/00 ning nende ettevalmistavate aktide, alusaktide ja seotud aktide peale, kaasa arvatud 26. jaanuari 2000. aasta dekreet.
- 16 Kuna nende kaebused jäeti rahuldamata, esitasid AEM ja AEM Torino apellatsioonkaebuse Consiglio di Stato'le, taotledes kaebused rahuldamata jättnud otsuse tühistamist.

- 17 Eelotsusetaotlustes märgib Consiglio di Stato eelkõige, et AEM ja AEM Torino väitsid, et lisatasu kuulub täielikult teatavatele ettevõtjatele või tootmisharudele antava tegevustoetuse alla, mida rahastatakse sektori ettevõtjate tarnetelt võetavatest maksudest, mis võrdub EÜ artikli 87 lõike 1 mõttes riigiabiga, mida käesolevas asjas anti EÜ asutamislepingus sätestatud korda eirates. Veel väitsid AEM ja AEM Torino, et erineva tasu võtmine riigi ülekandevõrgule juurdepääsu eest, mis koormab rohkem teatavaid ettevõtjaid, on vastuolus direktiivi 96/92 aluspõhimõttega, mis käsitleb kõigi juurdepääsuõigust kõnealusele võrgule ilma diskrimineerimiseta.

Eelotsuse küsimused

- 18 Consiglio di Stato arvates nähtub vaidlustatud sätete analüüsist, et lisatasu põhineb vajadusel kõrvaldada põhjendamatud eelised ja konkurentsi tasakaalustamatus, mis ilmnevad elektrituru liberaliseerimise esimesel perioodil aastatel 2000–2006 pärast direktiivi 96/92 ülevõtmist.
- 19 Selle kohta märgib nimetatud kohus, et enne liberaliseerimist kohaldasid hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjad tariifi, mille üks element — B-element — oli seotud kütusekuluga. Kuid tariifi selle elemendiga seotud osa maksid ettevõtjad tasandusfondi, mis omakorda kandis selle üle soojuselektrijaamadele, kellel ainsana tekkisid kütusekulud.

- 20 Kõnealused ettevõtjad said pärast muudatusi kahekordse eelise. Esiteks, pärast suletud turu seotud tarbijate jaoks tariifi B-elementi kaotamist, mis varem suunati tasandusfondi, said kõnealused ettevõtjad võtta riigi territooriumil tariifisüsteemile veel alluva suletud turu jaoks määratud ühesugust hinda parameetrite alusel, mis võtsid ikka veel arvesse kütusekulu, kuigi nemad ise seda kulu ei kandnud. Teiseks kavatseti seda eelist kohaldada ka avatud turul vabatarbijate puhul, kuivõrd hulgihind suletud turul on kahepoolsete läbirääkimiste aluseks avatud turul. Mõlemad eelised tulenevad ainuüksi sektori liberaliseerimise järel muudetud õiguslikust raamistikust, mitte tõhususe ega konkurentsivõime muutumisest.
- 21 Consiglio di Stato täpsustab, et tariifireegleid käsitlevas 4. augusti 1999. aasta seletuskirjas (edaspidi „seletuskiri“) märkis AEEG, et hüdro- ja geotermilise elektritootmise kulueelisest saadava kasu jätmine tootmis- ja jaotusettevõtjatele looks neile ettevõtjatele liberaliseerimisprotsessi otsese tagajärjena tulu ja koormaks elektrivõrku, tuues tarbijatele kaasa kõrgemad tariifid, mis ei põhine suurematel kuludel.
- 22 Veel täpsustab seletuskiri, et „juhul, kui elektrit toodetakse hüdroelektrijaamades ja geotermilistes elektrijaamades, tuleb sellise tagajärje vältimiseks kehtestada selle elektrienergia puhul lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle võrgu kasutamise eest seadusandliku dekreeidi nr 79/99 artikli 3 lõike 10 mõttes seni, kuni lõpevad olemasolevad kontsessioonid veevõtuks hüdroelektrijaamade tarbeks ning geotermiliste ressursside kasutamiseks elektrienergia tootmiseks. Lisatasust saadud tulu võib kasutada luhtunud kulude katmiseks, mis võivad tekkida ning mida ei saa muul viisil katta, või elektrivõrgu üldkulude rahastamiseks, sealhulgas kulud, mis on seotud taastuvaid energiaallikaid kasutavates elektrijaamades toodetud elektrienergia propageerimisega.”

- 23 Seletuskirja 2. lisas on kõigepealt märgitud, et enne direktiivi 96/92 ülevõtmist kehtinud süsteemil põhinenud tariifireeglid nägid ette elektri tootmiseks tasandusfondist toetuste andmise, mis olid diferentseeritud elektrijaamade liikide ja tootjate järgi.
- 24 Nimetatud lisas on märgitud, et elektri tootmise toetamise süsteemi selline diferentseeritus ei ole kooskõlas liberaliseeritud tootmise süsteemiga. Liberaliseeritud süsteemi puhul on vältimatu, et igal perioodil kujuneb elektriturul ühtne hulgihind, mida määravad ja võtavad kõik tootjad, olenemata kasutatud elektrijaama tüübist.
- 25 Lõpuks täpsustatakse selles lisas, et kasum, mida saavad hüdroelektrijaamad ja geotermilised elektrijaamad, tuleneb nappide ressursside kättesaadavusest, s.o elektri tootmiseks kättesaadavatest vee- või geotermilistest ressurssidest, mida praeguses süsteemis õigesti ei väärtustata.
- 26 Consiglio di Stato märgib, et vabaturutingimustes edastatava elektrienergia puhul kehtestati lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle võrgu kasutamise eest otsusega nr 231/00 alates 2000. aastast, samas kui suletud turul edastatava elektrienergia suhtes kehtestati see otsusega nr 232/00 alles alates 2001. aastast. Selle tingis asjaolu, et viimasena nimetatud turu suhtes kaotati tariifi B-element ja sellega seotud kütusekulude toetused alles alates 2001. aastast.

- 27 Veel täpsustab Consiglio di Stato, et kulueelise tasandamine on ette nähtud järkjärgult väheneval määral kuni 2006. aasta lõpuni, et võimaldada turu tasakaalustumist, mis tegelikult tagaks konkurentsi.
- 28 Ta märgib, et on võtnud arvesse asjaolu, et lisatasu ei põhine direktiivi 96/92 artiklil 24.
- 29 Neil kaalutlustel peab Consiglio di Stato vajalikuks esiteks kontrollida, kas selline süsteem nagu põhikohtuasjas käsitletav süsteem kujutab endast riigiabi EÜ artikli 87 ja sellele järgnevate artiklite mõttes.
- 30 Sellega seoses märgib ta, et lisatasust saadavat tulu ei kasutata teatavate turul tegutsevate ettevõtjate või ettevõtjakategooriate ristsubsideerimiseks, vaid elektrisüsteemi üldkulude katmiseks tarbijate huvides. Seega on tegemist majanduspoliitilise üldmeetmega, mille eesmärk ei ole teatud ettevõtjate või tootmise soodustamine, vaid vastupidi — sellega püüeldakse üldistes huvides olevate eesmärkide poole. Erinevalt ettevalmistavates aktides märgitust on Consiglio di Stato seisukohal, et kõnealused sätted ei näe ette tulu ümberjagamist teatava ettevõtjatekategooria kasuks luhtunud kulude katmise eesmärgil. Peale selle näevad otsused nr 231/00 ja nr 232/00 ainult võimalusena ette, et võimalik jääk kontrol kulueelise eest tehtavate tasandavate maksete haldamiseks üleminekuperioodil kantakse kontole taastuvaid ja analoogilisi energiaallikaid kasutavate uute elektrijaamade jaoks. Lõppkokkuvõttes ei saa riigiabiks kvalifitseerida mitte 26. jaanuari 2000. aasta dekreedid neid sätteid, mis näevad ette kõnealuste summade kandmise

süsteemi üldkulude katmiseks mõeldud kontole, vaid eraldiseisvat ja hilisemat kõnealuste juba riigikassale kättesaadavate summade suunamist teatud ettevõtjate või tootmise soodustamiseks EÜ artikli 87 lõike 1 mõttes.

- 31 Teiseks peab Consiglio di Stato vajalikuks kontrollida sellise süsteemi vastavust direktiivi 96/92 põhimõtetele ja sätetele, eelkõige direktiivi artiklile 7 ja 25. põhjendusele seoses kõigile juurdepääsu võimaldamisega võrgule ilma diskrimineerimiseta ning direktiivi artiklile 8 seoses tootmisseadmete dispetšjuhtimise kriteeriumide määramisega.
- 32 Neil asjaoludel otsustas Consiglio di Stato menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule kaks järgmist eelotsuse küsimust, mis on kohtuasjades C-128/03 ja C-129/03 ühesugused:

„1. Kas haldusmeedet, mis täpsustatud tingimustel ja põhjendustel kehtestab teatud ettevõtjatele, kes kasutavad elektrienergia ülekandevõrku, lisatasu võrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et rahastada elektrivõrgu üldkulusid, saab pidada riigiabiks EÜ artikli 87 ja sellele järgnevate artiklite mõttes?

2. Kas elektri siseturu liberaliseerimist käsitlevas direktiivis 96/92 sätestatud põhimõtted ja eelkõige artiklid 7 ja 8, mis käsitlevad ülekandevõrgu käitamist, välistavad võimaluse, et liikmesriik võtaks vastu meetme, millega ülemineku-perioodiks kehtestatakse teatud ettevõtjatele lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada hüdro- ja geotermilise energia

kulueelis, mis vastavalt täpsustatud tingimustele ja põhjendustele tuleneb õigusliku raamistiku muutmisest, ning et rahastada elektrisüsteemi üldkulusid?”

- 33 Euroopa Kohtu presidendi 6. mai 2003. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-128/03 ja C-129/03.

Põhiküsimus

Esimene küsimus

- 34 Esimese küsimusega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, kas selline meede nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, millega liikmesriik kehtestab ainult teatavatele elektrienergia riigi ülekandevõrgu kasutajatele lisatasu võrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, on riigiabi EÜ artikli 87 mõttes.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

- 35 AEM ja AEM Torino märgivad, et 26. jaanuari 2000. aasta dekreet ning otsused nr 231/00 ja 232/00, samuti AEEG 18. oktoobri 2001. aasta otsus nr 228/01, millega kinnitati elektrienergia ülekandmis-, mõõtmis- ja müügiteenuste osutamist käsitle-

vate AEEG sätete konsolideeritud versioon (Gazetta ufficiale della Repubblica italiana, Supplemento ordinario, nr 277, 22.12.2001, lk 5), kehtestavad teatavatele hüdroelektrienergia ja geotermilise elektrienergia tootjatele ja jaotajatele lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu eest, et katta elektrisüsteemi üldkulud ja nende elektrijaamade tootmiskulud, kellel on lubatud osaleda taastuvaid energiaallikaid kasutavate uute tootmiseseadmete jaoks antavate toetuste süsteemis. AEM ja AEM Torino leiavad, et need sätted moodustavad lahutamatu osa riigiabi süsteemist, mis on ette nähtud 26. jaanuari 2000. aasta dekreediga Itaalia elektrisüsteemi üldkulude katmiseks (luhtunud kulud) ning 9. jaanuari 1991. aasta seaduse nr 9/91 artikli 22 lõikega 3, mis käsitleb uue riikliku energiakava rakenduseeskirju: institutsioonilisi aspekte, hüdroelektrijaamu ning elektri-, süsivesinik- ja geotermilisi liine, oma tarbeks tootmist ja fiskaalsätteid (Gazetta ufficiale della Repubblica italiana, Supplemento ordinario, nr 13, 16.1.1991, lk 3), et soodustada taastuvatest ja analoogilistest energiaallikatest saadud elektri tootmist.

- 36 Itaalia valitsus väidab, et haldusmeetet, mis tootmiskulude alanemise kontekstis kehtestab teatavatele riigi ülekandevõrku kasutavatele hüdro- ja geotermilise elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele võrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest tasu, mis on ajutiselt kõrgem ning väheneb järk-järgult, eesmärgiga rahastada üldkulusid, ei saa kvalifitseerida riigiabiks.

- 37 Euroopa Ühenduste Komisjon leiab omalt poolt, et selline meede nagu põhikoh-
tuasjas käsitletav meede, mis täpsustatud tingimuste ja põhjenduste kohaselt kehtestab teatavatele ettevõtjatele, kes kasutavad elektrivõrgu liine, lisatasu võrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et rahastada elektrisüsteemi üldkulusid, ei ole riigiabi EÜ artikli 87 ja sellele järgnevate artiklite mõttes.

Euroopa Kohtu hinnang

- 38 Tuleb meenutada, et EÜ artikli 87 lõige 1 määratleb asutamislepinguga reguleeritava riigiabina igasuguse liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antava abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust. Riigiabi mõiste selles sättes on üldisem kui subsiidiumi mõiste, sest see ei hõlma mitte ainult konkreetseid toetusi nagu subsiidiumid, vaid ka meetmeid, mis erineval viisil kergendavad ettevõtjal tavaliselt lasuvat maksukoormust (vt eelkõige 23. veebruari 1961. aasta otsus kohtuasjas 30/59: *De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg v. ülemamet*, EKL 1961, lk 1, 39; 29. juuni 1999. aasta otsus kohtuasjas C-256/97: *DM Transport*, EKL 1999, lk I-3913, punkt 19, ja 14. septembri 2004. aasta otsus kohtuasjas C-276/02: *Hispaania v. komisjon*, EKL 2004, lk I-8091, punkt 24).
- 39 Kuid riigiabi mõiste ei hõlma meetmeid, millega kehtestatakse ettevõtjate erinev kohtlemine nende poolt makstavate tasude kohaldamisel, kui selline erinev kohtlemine tuleneb kõnealuste tasude süsteemi laadist ja ülesehitusest (vt eelkõige 26. septembri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-351/98: *Hispaania v. komisjon*, EKL 2002, lk I-8031, punkt 42, ja 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-159/01: *Madalmaad v. komisjon*, EKL 2004, lk I-4461, punkt 42).
- 40 Eelotsusetaotlustest nähtub, et põhikohtuasjas vaid hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektri tootmis- ja jaotusettevõtjatele riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest lisatasu kehtestamise eesmärk on tasandada eelis, mille need ettevõtjad on saanud direktiivi 96/92 ülevõtmise järel elektrituru liberaliseerimisest. Kõnealuse liberaliseerimise esimese perioodi üleminekukord võimaldab kõnealustel ettevõtjatel esiteks nõuda suletud turul hinda, mis

on kindlaks määratud parameetrite põhjal, mis võtavad arvesse kütusekulusid, mida neil ei tule kanda ning mida enam ei kompenseerita nende poolt tasandusfondi kantava tariifilemendiga, ning teiseks nõuda vabaturul hinda, mis lähtub elektri hulgihinnast suletud turul, kuigi seletuskirja lisa 2 kohaselt vastavalt veevõtukontsessioonidele hüdroenergia tootmiseks ja geotermiliste ressursside kontsessioonidele termenergia tootmiseks ei väärtustata neid ressursse veel piisavalt.

- 41 Nagu märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, ei tulene see eelis tõhususe ja konkurentsi kriteeriumide muutumisest, vaid muudatustest õiguslikus raamistikus pärast elektrisektori liberaliseerimist.
- 42 Seletuskirjast nähtub veel, et nende ettevõtjate toodetud elektrienergia puhul kehtib lisatasu vaid seni, kuni lõpevad kehtivad veevõtukontsessioonid hüdroenergia tootmiseks ja geotermiliste ressursside kontsessioonid termenergia tootmiseks. Eelotsusetaotluse järgi on lisatasu kindlaks määratud järk-järgult vähenevana kuni aastani 2006.
- 43 Sellest tuleb järeldada, et selline meede nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, mis kehtestab üleminekuperioodiks lisatasu elektrienergia riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest vaid hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjale, et tasandada direktiivi 96/92 ülevõtmise järel elektrituru liberaliseerimisega nende jaoks üleminekuperioodil loodud eelis, kujutab endast ettevõtjate erinevat kohtlemist tasude kohaldamisel, mis tuleneb kõnealuste tasude süsteemi laadist ja ülesehitusest. Seega ei ole erinev kohtlemine iseenesest riigiabi EÜ artikli 87 mõttes.

- 44 Kuid AEM ja AEM Torino on väitnud, et lisatasu on lahutamatu osa riigiabi süsteemist, mis on ette nähtud 26. jaanuari 2000. aasta dekreediga Itaalia elektrisüsteemi üldkulude katmiseks (luhtunud kulud) ning seaduse nr 9/91 artikli 22 lõikega 3, et soodustada taastuvatest ja analoogilistest energiaallikatest saadud elektri tootmist.
- 45 Sellega seoses tuleb märkida, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt võib abi rahastamise viis muuta kogu rahastatava riigiabisüsteemi ühisturuga kokkusobimatuks. Seetõttu ei või abi kontrollida lahus selle rahastamisviisi tagajärgedest. Vastupidi — abimeetme komisjonipoolsel kontrollimisel tuleb tingimata arvestada abi rahastamise viisi, kui see on meetme lahutamatu osa (vt 21. oktoobri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-261/01 ja C-262/01: Van Calster jt, EKL 2003, lk I-12249, punkt 49).
- 46 Kuid selleks, et parafiskaalset maksu saaks käsitleda riigiabimeetme olulise osana, peab asjaomase siseriikliku õiguse alusel olema maksu ja antava abi vahel kindlasti selline side, kus maksutulud on tingimata ette nähtud antava abi rahastamiseks. Vaid siis, kui selline side on olemas, mõjutab maksutulu otseselt antava abi suurust ning kokkuvõttes hinnangut selle abi kokkusobivuse kohta ühisturuga (vt selle kohta 13. jaanuari 2005. aasta otsus kohtuasjas C-174/02: Streekgewest, EKL 2005, lk I-85, punkt 26, ja 13. jaanuari 2005. aasta otsus kohtuasjas C-175/02: Pape, EKL 2005, lk I-127, punkt 15).
- 47 Sellest järeldub, et kui sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletud olukord on riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest võetava lisatasu ning riikliku abisüsteemi vahel selline side, kus lisatasust saadav tulu on tingimata ette nähtud selle abi rahastamiseks, on lisatasu selle abisüsteemi lahutamatu osa ning järelikult tuleb seda kontrollida koos viimatinimetatuga.

- 48 Sellega seoses tuleb märkida, et toimikus puuduvad piisavalt täpselt andmed, mis võimaldaksid Euroopa Kohtul selles küsimuses seisukohta võtta.
- 49 Selles kontekstis tuleb veel märkida, et komisjon on avaldanud, et 25. juulil 2000 teatasid Itaalia ametiasutused talle 26. jaanuari 2000. aasta dekreedist kui abimeetmest vastavalt EÜ artikli 88 lõikes 3 sätestatule ning sellest, et kõnealune dekreet viitab kulueelise tasandamisele ja seega kaudselt lisatasule. Kohtuistungil väitis komisjon, et nimetatud dekreeדי kontrollimise menetlus on veel pooleli.
- 50 Seega tuleb esimesele eelotsuse küsimusele vastata, et selline meede nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, millega hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele kehtestatakse ajutiselt lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada eelis, mille need ettevõtjad on üleminekuperioodil saanud elektrituru liberaliseerimisest direktiivi 96/92 ülevõtmise järel, kujutab endast ettevõtjate erinevat kohtlemist tasude kohaldamisel, mis tuleneb kõnealuste tasude süsteemi laadist ja ülesehitusest. Seega ei ole erinev kohtlemine iseenesest riigiabi EÜ artikli 87 mõttes.
- 51 Kuid abi saa kontrollida lahus selle rahastamisviisi tagajärgedest. Kui sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav olukord on riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest võetava lisatasu ning riikliku abisüsteemi vahel selline side, kus lisatasust saadav tulu on tingimata ette nähtud selle abi rahastamiseks, on lisatasu selle abisüsteemi lahutamatu osa ning järelikult tuleb seda kontrollida koos viimatinimetatuga.

Teine küsimus

- 52 Oma teise küsimusega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, kas direktiivi 96/92 artikli 7 lõikega 5 ja artikli 8 lõikega 2, mis keelavad igasuguse diskrimineerimise riigi ülekandevõrgu kasutajate vahel, on vastuolus, kui liikmesriik võtab vastu sellise üleminekumeetme nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, mis kehtestab vaid teatavatele elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest.

Euroopa Kohtule esitatud märkused

- 53 AEM ja AEM Torino väidavad, et lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, mis on kehtestatud vaid teatavatele ettevõtjatele (küll ainult üleminekuperioodiks), on, arvestades eelkõige asjaolu, et lisatasu periood langeb kokku konkurentsi sisseseadmisetapiga Itaalia elektriturul pärast selle avamist konkurentidele, vastuolus direktiivis 96/92 sätestatud aluspõhimõttega — vaba juurdepääs võrgule objektiivsete, läbipaistvate ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel.

- 54 Itaalia valitsus on seisukohal, et see, et liikmesriik kehtestab teatavatele elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest tasu, mis on ajutiselt kõrgem ning väheneb järk-järgult, eesmärgiga vältida eelist, mis tuleneks hüdro- ja geotermilise elektrienergia kulueelisest uues

õiguslikus raamistikus pärast elektri siseturu liberaliseerimist, ei ole direktiivis 96/92 sätestatud põhimõtetega vastuolus.

- 55 Komisjon leiab, et elektri siseturu liberaliseerimist käsitlevas direktiivis 96/92 sätestatud põhimõtted ja eelkõige artiklid 7 ja 8, mis käsitlevad ülekandevõrgu käitamist, ei välista võimalust, et liikmesriik võtaks vastu meetme, millega üleminekuperioodiks kehtestatakse teatud ettevõtjatele lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada hüdro- ja geotermilise elektrienergia kulueelis, mis tuleneb õigusliku raamistiku muutmisest, ning et rahastada elektrisüsteemi üldkulusid.

Euroopa Kohtu hinnang

- 56 Kõigepealt tuleb märkida, et direktiivi 96/92 artikli 7 lõige 5 viitab riigi ülekandevõrgu operaatorile ja artikli 8 lõige 2 elektritootmiseseadmete dispetšjuhtimisele. Kuid esiteks on põhikohtuasjas käsitletavat meetmed ministri dekreet ja otsused, mille on vastu võtnud avalik võim, mitte võrguoperaator. Teiseks käsitlevad siseriiklikud sätted, millele viidatakse AEM ja AEM Torino esitatud hagi, võrgule juurdepääsu tingimusi, mitte elektritootmiseseadmete dispetšjuhtimist.
- 57 Direktiivi 96/92 artiklist 16 nähtub, et kuigi võrgule juurdepääsu korraldamiseks võivad liikmesriigid valida läbirääkimistel põhineva juurdepääsu või üksikostja

menetluse vahel, tuleb mõlemat menetlust rakendada objektiivsete, läbipaistvate ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel.

- 58 Need sätted ning samuti üldine mittediskrimineerimise põhimõte, mille konkreetseks rakenduseks nad on, keelavad esiteks kohelda sarnaseid olukordi erinevalt ja teiseks kohelda erinevaid olukordi sarnaselt (vt mittediskrimineerimise põhimõtte kohta eelkõige 12. detsembri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-442/00: Rodríguez Caballero, EKL 2002, lk I-11915, punkt 32).
- 59 Nagu kohus on käesoleva otsuse punktides 42 ja 43 sedastanud, kehtestab põhikohtuasjas käsitletav siseriiklik meede lisatasu elektrienergia riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest vaid hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjale, et tasandada eelis, mille need ettevõtjad on üleminekuperioodil saanud õigusliku raamistiku muutumise tõttu direktiivi 96/92 ülevõtmisest tuleneva elektrituru liberaliseerimise järel. Selline meede kohtleb erinevalt olukordi, mis ei ole omavahel sarnased, kuid siiski tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul veenduda selles, et tasu suurendamine ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik kõnealuse eelise tasandamiseks.
- 60 Seega tuleb teisele eelotsuse küsimusele vastata, et direktiivis 96/92 ettenähtud riigi ülekandevõrgule diskrimineerimisvaba juurdepääsu põhimõttega ei ole vastuolus, kui liikmesriik võtab vastu sellise üleminekumeetme nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, mis kehtestab vaid teatavatele elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada eelis,

mille need ettevõtjad on üleminekuperioodil saanud õigusliku raamistiku muutumise tõttu kõnealuse direktiivi ülevõtmisest tuleneva elektrituru liberaliseerimise järel. Kuid eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb veenduda selles, et lisatasu ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik kõnealuse eelise tasandamiseks.

Kohtukulud

- 61 Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, v.a poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. Selline meede nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, millega hüdroelektrijaamadest ja geotermilistest elektrijaamadest pärit elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele kehtestatakse ajutiselt lisatasu riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada eelis, mille need ettevõtjad on üleminekuperioodil saanud elektrituru liberaliseerimisest Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. detsembri 1996. aasta direktiivi 96/92/EÜ elektri siseturu ühiseeskirjade kohta ülevõtmise järel,

kujutab endast ettevõtjate erinevat kohtlemist nende poolt makstavate tasude kohaldamisel, mis tuleneb kõnealuste tasude süsteemi laadist ja ülesehitusest. Seega ei ole erinev kohtlemine iseenesest riigiabi EÜ artikli 87 mõttes.

Kuid abi ei saa kontrollida lahus selle rahastamisviisi tagajärgedest. Kui sellises olukorras nagu põhikohtuasjas käsitletav olukord on riigi ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest võetava lisatasu ning riikliku abisüsteemi vahel selline side, kus lisatasust saadav tulu on tingimata ette nähtud selle abi rahastamiseks, on lisatasu selle abisüsteemi lahutamatu osa ning järelikult tuleb seda kontrollida koos viimatinimetatuga.

2. Direktiivis 96/92 ettenähtud riigi ülekandevõrgule diskrimineerimisvaba juurdepääsu põhimõttega ei ole vastuolus, kui liikmesriik võtab vastu sellise üleminekumeetme nagu põhikohtuasjas käsitletav meede, mis kehtestab vaid teatavatele elektrienergia tootmis- ja jaotusettevõtjatele lisatasu ülekandevõrgule juurdepääsu ja selle kasutamise eest, et tasandada eelis, mille need ettevõtjad on üleminekuperioodil saanud õigusliku raamistiku muutumise tõttu kõnealuse direktiivi ülevõtmisest tuleneva elektrituru liberaliseerimise järel. Kuid eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb veenduda selles, et lisatasu ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik kõnealuse eelise tasandamiseks.

Allkirjad